

Är du rädd, eller?

En kvantitativ enkätstudie om hot, våld och
anmälningar i Svenska skolan

Katariina Seppälä och Jhonny Gustafsson

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN
Självständigt arbete grundnivå 78:2016
Läroprogrammet 2012-2017
Handledare: Karin Söderlund
Examinator: Kerstin Hamrin

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att ta reda på hur vanligt det är bland lärare att de upplever att de inte vågar ingripa i situationer på grund av risken för att bli anmälda.

Frågeställning 1. Hur många lärare är utsatta för hot eller våld i sitt yrke och hur följs detta upp hos de som blir utsatta?

Frågeställning 2. Hur frekvent blir lärare anmälda när de utövar sitt yrke?

Frågeställning 3. Upplever lärare att de inte vågar ingripa i situationer på grund av repressalier?

Metod

Studien är en kvantitativ studie där vi via enkäter fått svar av 319 lärare från Sverige.

Resultatet sammanställdes i Google Forms. Enkäten består av 16 frågor av olika karaktär där vissa av frågorna är av mer beskrivande karaktär där de svarande kan utveckla sina svar kring vad eventuella anmälningar handlade om.

Resultat

61 % av de som svarade uppger att de någon gång har blivit utsatt för hot och våld i skolan.

41 % av de lärare som blivit utsatta för hot eller våld i skolan har gått vidare med ärendet genom att kontakta sin arbetsgivare. 37 % av dessa fall har gått vidare till polisanmälan.

60 % av de som svarade menar att de aldrig upplevt att de inte vågar ingripa i situationer som uppstår på grund av repressalier. 33 % uppger att de sällan eller ibland inte har vågat ingripa och återstående 5 % svarade alltid eller ofta på denna fråga. Resten uppgav att de inte visste.

Slutsats

Majoriteten av de som svarade hade någon gång har blivit utsatta för hot eller våld i skolan.

Att 9 % av de svarande uppger att de blivit anmälda någon gång i skolan och att hela 38 % någon gång har blivit hotade med att bli anmälda. Det framgår även att 38 % är rädda för att vidta åtgärder av rädsla för att bli anmälda.

Vår slutsats är att kulturen i skolorna i mångt och mycket påverkas av hur trygga lärarna känner sig i sitt utövande, stödet från kollegor och arbetsgivaren. Vi tror också att eleverna

känner av om lärarna känner sig osäkra i sitt utövande. Vi anser att detta blivit ett samhällsproblem, som inte hanteras av någon myndighet eller av regeringen.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Introduktion.....	1
1.2 Bakgrund	1
1.3 Forskningsläge	6
1.3.1 Påverkansfaktorer.....	7
1.4 Syfte och frågeställning.....	9
1.5 Teoretisk utgångspunkt	9
2 Metod	10
2.1 Urval.....	10
2.2 Etiska överväganden	10
2.3 Procedur	11
2.4 Databearbetning	11
2.5 Validitet och Reabilitet.....	12
3. Resultat.....	13
3.1. Hur många lärare är utsatta för hot eller våld i sitt yrke och hur följs detta upp hos de som blir utsatta?	13
3.2 Hur frekvent blir lärare anmälda när de utövar sitt yrke?	15
3.3 Upplever lärare att de inte vågar ingripa i situationer på grund av repressalier?.....	18
4. Diskussion	19
4.1 Hur många lärare är utsatta för hot eller våld i sitt yrke och hur följs detta upp hos de som blir utsatta?	19
4.2 Hur frekvent blir lärare anmälda när de utövar sitt yrke?	20
4.3 Upplever lärare att de inte vågar ingripa i situationer på grund av repressalier?.....	21
4.4 Kritisk värdering av metoden.....	22
4.5 Analys.....	23
4.6 Vidare forskning.....	24
4.7 Slutsats	24

1 Inledning

1.1 Introduktion

Vi upplever att det allt oftare uppstår diskussion kring frågan om lärares legitimitet och vad de har för skyldigheter och rättigheter. När måste en lärare egentligen ingripa i en situation för att inte andra individer ska riskera att utsättas för skada, kränkning eller trakasserier? När ska en lärare inte ingripa för att hen kan riskera att bli anmäld för till exempel misshandel? 2015 blev en lärare fälld i hovrätten för ringa misshandel på grund av att denne ingrep i en situation där en elev skulle tillrättavisas. Läraren blev hårt puttad av en elev och tog därefter tag i elevens arm och förde den bakom ryggen på eleven så denne fick ont. Läraren polisanmäldes för detta och stängdes av från sin tjänst. Läraren friades först i tingsrätten men fälldes senare i hovrätten. (Bellman, Wahlberg 2015)

Om lärare blir anmälda efter att de ingripit i olika situationer anser vi att det är ett hot mot lärarnas trygghet i deras arbetsmiljö och att det är ett tecken på att lärarens kompetens att agera korrekt betvivlas, med reservation för de fall där lärare tydligt har överreagerat. Men var går gränsen för när det är en överreaktion? Kan osäkerheten om var gränsen går leda till att lärare väljer att inte ingripa i olika situationer?

Lärare som slutar ingripa i situationer för att de inte vill riskera sitt jobb borde vara ett problem som diskuteras flitigt men det gör det inte. En skola där lärare arbetar med en ”ryggen-fri-mentalitet” kommer i det långa loppet göra skolan osäker och påverka den svenska skolan negativt menar Magnus Blixt som bloggar via Lärarnas Riksförbund. Han nämner bland annat att “lärares yrkesetik påtalar ansvar av att skydda varje individ mot skada, kränkning och trakasserier” (Blixt 2015) I skolans fostransuppdrag bör det finnas utrymme för lärare att kunna ta tag i elever som riskerar att skada andra eller sig själva utan att läraren behöver fundera på vad konsekvensen blir, utan fokus bör ligga i att göra det som anses nödvändigt där och då.

1.2 Bakgrund

Från 1930-talet och framåt stod det svenska samhället i en fostranskris då bland annat politiker och lärare uttryckte allt oftare en oro gällande försämrat uppförande hos barn och ungdomar. Den här tiden uppfattades att inte minst folkskollärare utan även kyrkan och familjen skulle bidra till barn och ungdomars fostran. Svenska folket hade en varierad

inställning till disciplin i folkskolan som kraftigt kom fram då Svenska gallupinstitutet genomförde en undersökning våren 1950. I undersökning kom det fram att 58 % av deltagarna ansåg att agan borde vara fortsatt tillåten i folkskolan medan 29 % ansåg att agan borde förbjudas. Efter andra världskriget uppstod det en stor samhällsdiskussion om demokratisering där fostransuppdraget i skolan blev det centrala i diskussionerna. Den gamla skolan blev allt oftare kritiserad för att vara auktoritär då den, av vissa, började betraktas som ett hot mot både individens självständighet och individens frihet i ett demokratiskt samhälle. (Qvarsebo 2006, s.80-82)

Agaförbudet lyftes in i den svenska skollagen 1 juli år 1958. (Lärarnas Riksförbund 2016) Fram till dess har lärarna haft rättigheter att slå eleven om den inte lydde läraren eller gjorde minsta lilla bus. Läraren fick alltså bestraffa eleven till exempel genom att slå dem på fingrarna eller ryggen med pekpinnen. Många föräldrar tyckte dock att lärarna var för stränga och hårda då barnen kom hem från skolan med såriga ryggar och ben. Föräldrarna klagade till skolinspektörerna då reglerna ändrades till att lärarna fick använda en rotting istället. (Andersson & Ivansson 2013, s. 14)

Skollagen har skapats för att reglera rättigheter och skyldigheter för barn, elever och deras vårdnadshavare. Den innehåller grundläggande bestämmelser om skola och beslutas av riksdagen. (Skolverket 2015) Ordningsreglerna är en del av skollagen och ska finnas för varje skolenhet. Rektorn är ytterst ansvarig för att ordningsreglerna i skolan efterföljs och ser till att de ska utarbetas lokalt under medverkan av eleverna och följas upp på varje skolenhet. (SFS 2015:482) Eleverna tillsammans med lärare och till viss del vårdnadshavare bestämmer hur de vill ha det på skolan och därefter fattar rektorn ett beslut över vilka regler som ska slås fast med hänsyn till skollagen. Det finns disciplinära åtgärder som läraren får göra mot bland annat olämpliga uppträdanden till exempel när eleven stör undervisningen eller uppför sig stökigt. Åtgärder som läraren har rättigheter att göra är till exempel utvisning, utredning, skriftlig varning och i värsta fall avstängning. Dessa beslut tas alltid tillsammans med huvudmannen, som i kommunala skolors fall oftast ligger hos kommunfullmäktige, eller rektor. (Lärarnas Riksförbund 2016) Enligt 6 § får rektorn eller en lärare vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande eller för att tillförsäkra elevernas trygghet samt studiero.

För att motverka kränkande behandling av barn och elever finns det bestämmelser i diskrimineringslagen om en särskild plan mot diskriminering och kränkande behandling som ska upprättas varje år med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra detta. Lärare och rektor har skyldighet att anmäla och utreda åtgärder mot kränkande behandling. Rektor som får kännedom om att en elev blivit utsatt för kränkande behandling i skolan är skyldig att anmäla detta till huvudmannen. (SFS 2008:567) Huvudmannen har det yttersta ansvaret för att utbildningen genomförs i enlighet med de bestämmelser som finns i bland annat skollag (Skolverket 2015). Om huvudmannen eller personalen i skolan åsidosätter sina skyldigheter ska huvudmannen dels betala skadestånd till eleven för den kränkning som detta innebär, dels ersätta annan skada som har orsakats av åsidosättandet (SFS 2008:567).

Det är viktigt att agera på rätt sätt när det gäller hot och våld i skolan och det är lätt att bli chockad och därmed antingen överreagera eller avfärda situationen, därför uppmuntrar lärarförbundet sina medlemmar att ta stöd av andra kollegor eller personal och följa skolans handlingsplan. Om läraren blir utsatt för våld eller hot i skolan är hen skyldig att anmäla händelsen till sin arbetsgivare som gör en arbetsskadeanmälan till AFA-försäkring. Anmälan görs i första hand om lärarens arbetsförmåga påverkas eller om läraren har rätt till ersättning. Uppgifterna kan även användas för att hindra att liknande situationer med hot och våld uppstår. Arbetsgivaren har ansvar för att säkra situationen och se till att rutiner som finns upprättade följs. Arbetsgivaren är även skyldig att göra en polisanmälan om det behövs. Lärarförbundet råder läraren att kontakta skyddsombudet som kan följa upp och se till att allt går rätt till. Det är även viktigt som lärare att dokumentera händelseförloppet. (Lärarförbundet 2014)

För att undvika att hot och våld uppstår i skolan finns en arbetsmodell för hantering av problemskapande beteende utifrån låg-affektiva metoder. (Hejlskov Elvén 2016) Lågaffektivt bemötande är en metod som används för att skapa en pedagogisk miljö där positiva förväntningar på eleven finns i syfte att minska stress. Metoderna handlar om tänkande och praktiska förhållningssätt som kroppsspråk, fysiskt avstånd och konfliktutvärdering. Eftersom denna modell används för hantering av våldsamt beteende i skolan ska den skydda både eleven och läraren från att gå upp i affekt och göra något ogenomtänkt.

Utgångspunkten i denna metod är att människor med problemskapande beteende ofta har svårigheter med att reglera affekt. Problemskapande beteende uppstår ofta när personer har en hög affektnivå, då personen till exempel blir arg och börjar slå på människor omkring sig om en person skäller på den. Självkontrollen och lugn hänger ihop vilket leder till att den som utnyttjar denna metod kan behålla kontrollen över sig själv och på detta sätt samarbeta lättare med till exempel en lärare. Att dämpa känslouttrycken och undvika dominerande ögonkontakt spelar en central roll i den låg-affektiva metoden. Enligt den här metoden ska läraren utstråla lugn men också akta sig för att smittas av brukarens oro. Läraren måste till exempel kunna prata lugnt med eleven utan att höja rösten, slappna av om någon tar tag i den men i nödsituationer vid ingrip följa personens rörelse utan att hålla fast i personen eftersom det ökar adrenalin. (Hejlskov Elvén 2016) Metoder som denna används flitigt i skolans värld och nya råd och rön dyker upp titt som tätt. Att hitta sätt att nå elever i affekt utan att behöva handfastligen gå emellan är det optimala men verkligheten är inte lika enkel som modeller kan få det att verka. Saker händer och när man jobbar med människor, framförallt med barn som fortfarande lär sig om livet. Alla situationer är unika och bör bemötas som sådana. Hejlskov Elvéns låg-affektiva metod nämns här för att visa på arbetet kring metoder som ska hjälpa lärare att undvika att hamna i hotfulla situationer.

I tidningen "Skolvärlden" som ges ut av Lärarnas Riksförbund (LR) gjordes en undersökning som publicerades i april 2015 där det visas att nästan 4 av 10 lärare har blivit hotade att bli anmälda av elever eller föräldrar. (Lärarnas Riksförbund 2015) Rapporten visar även att

- 35 % av lärarna känner en oro för att bli anmäld av en elev eller en förälder i stor eller viss utsträckning
- 45 % av lärarna anser att deras oro för att bli anmäld har ökat under de senaste två åren
- 38 % av lärarna har blivit hotad med en anmälan av elever eller föräldrar en eller flera gånger. Av de lärare som blivit hotade med en anmälan flera gånger har 74 % angett att de i stor eller viss utsträckning känner en oro för att bli anmäld, till skillnad från de som svarat att de aldrig blivit hotade, av dem har 22 % svarat att de känner oro.
- 24 % av lärarna har tvekat att ingripa i en ordningssituation, exempelvis bråk mellan elever, på grund av rädsla för att själv bli anmäld. Av de som tvekat flera gånger att ingripa känner 8 av 10 i stor eller viss utsträckning oro för att bli anmäld

- 32 % av lärarna känner att de saknar tillräckliga kunskaper när det gäller vilka rättigheter och skyldigheter de har för att upprätthålla ordning
- 44 % har avstått lektionsmoment för att det inneburit en förhöjd risk för eleverna, exempelvis laborationer eller utomhusaktivitet
- endast 34 % av lärarna känner till sina rättigheter och skyldigheter i det fall den skulle bli anmäld (ibid, s.3)

Vidare kommer rapporten fram till 5 huvudslutsatser i diskussionen. Vägen till studiero går via ökad tillit till professionen, den rädsla som lärarna känner för att ingripa måste tas på största möjliga allvar, vägen till trygg miljö i skolan går via tillit till lärarprofessionen, lärarnas ansvar och befogenheter måste tydliggöras och att ökad studiero kräver uppbackning av föräldrar (ibid, s.3)

LR presenterar även arbetsmiljörapporter i en longitudinell undersökning bland deras medlemmar där de menar att yrkesgruppen lärare upplever problem på sin arbetsplats relativt ofta.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att resultatet av Lärarnas Riksförbunds arbetsmiljörapporter under 11 år visat på att hot och våld mot lärare har minskat med 3 % och sexuella trakasserier samt annan typ av kränkning har minskat med 11 %.

Det är även tydligt att rapporternas resultat går upp och ner i vågor. År 2008 uppmättes det lägsta resultaten avseende hot och våld med en siffra på 10,8 % och sexuella trakasserier samt annan typ av kränkning mot lärare med 12,7 %. Högsta uppmätta siffran för hot och våld var år 2011 med 23 %. Året 2003 uppmättes det högsta mätresultatet när det gäller sexuella trakasserier samt annan typ av kränkning med 31 %. (Lärarnas Riksförbund 2002; Lärarnas Riksförbund 2003; Lärarnas Riksförbund 2005; Lärarnas Riksförbund 2008; Lärarnas Riksförbund 2011; Lärarnas Riksförbund 2013)

1.3 Forskningsläge

Av tillgänglig forskning från olika myndigheter och organisationer framgår att det finns en viss oro bland lärarna, oavsett skolform och kön samt att hot och våld förekommer. Nedan redovisas delar av forskningen som styrker detta.

315 grund- och gymnasielärare har blivit anmälda under åren 2004-2006 på grund av hot och våld (Arbetsmiljöverket 2008-02-18). Statistik från Skolinspektionen visar att under år 2016 anmäldes 624 lärare på grund av att de utövat kränkande behandling mot elever (Skolinspektionen 2017-08-21).

Enligt Skolvärldens undersökning är en av tre lärare rädd för att bli anmäld av elev eller förälder. Lite drygt en av tre har även uppgett att de blivit hotade att bli anmälda av elev eller förälder. (Skolvärlden 2015)

Av 1300 personer från Lärarnas Riksförbundets medlemmar har 7 % (85) angett att de i stor utsträckning och 28 % (367) i viss utsträckning känner en oro för att bli anmälda av elev eller förälder. 19 % (249) av de som deltog i undersökningen har angett att det har hänt någon enstaka gång då de tvekat att ingripa i en ordningssituation på grund av rädsla för att bli anmäld. För 5 % (71) har det hänt flera gånger att de avstått från att ingripa på grund av rädsla för anmälan. Den största delen 74 % (996) har angett att de aldrig känt oro för att bli anmäld i en ordningssituation. Vid frågan "har någon elev eller förälder hotat dig med en anmälan?" anger 61 % (799) att det aldrig har hänt. 34 % (442) har angett att det hänt någon enstaka gång och 4 % (58) har angett att de flera gånger blivit hotad med en anmälan. Enbart 5 % (69) av de som deltagit i undersökningen har angett att de i stor utsträckning känner till sina skyldigheter och rättigheter om de skulle bli anmäld. 29 % (378) känner till sina skyldigheter och rättigheter i viss utsträckning, vid eventuell anmälan. Anmärkningsvärt är att hela 65 % (852) känner inte alls eller bara i en liten utsträckning till sina skyldigheter och rättigheter, vid anmälan. När det handlar om kunskap gällande lärares rättigheter och skyldigheter vid ingripande som har med upprätthållande av ordning att göra anger 68 % (904) att de är säkra i viss eller i stor utsträckning. (Skolvärlden 2015)

Enligt BRÅ - det brottsförebyggande rådet är grundskolelärare mest utsatta för våld. Arbetsmiljöundersökningar har visat att ungefär dubbelt så många grundskolelärare som gymnasielärare uppger att de utsatts för hot eller våld i sitt arbete. Det är något vanligare hos de manliga lärarna oavsett skolform. (Estrada et al. 2009, s.24)

Antalet anmälda arbetsskador som Arbetsmiljöverket har registrerat avseende våld mot lärare i grundskolan har ökat från 2002 med 58 stycken till år 2006 med 103 stycken anmälningar. Liknande förändring har inte skett bland gymnasielärarna då nivån är oförändrad med drygt 20 anmälningar årligen under samma perioder. Enligt Arbetsmiljöverkets undersökningar finns det skilda trender vad som gäller grundskole- och gymnasielärare men dessa förändringar är inte statistiskt signifikanta. De senaste åren ligger dock siffrorna stabilt och har varken ökat eller minskat nämnvärt. (Estrada et al. 2009, s.25)

1.3.1 Påverkansfaktorer

Förekomsten av hot och våld i skolan påverkas av en mängd olika saker Vi har valt att försöka ge en bild av vissa faktorer som kan påverka.

. I en studie av Agnich och Miyazaki (2013) visar resultaten på att västerländska skolor generellt rapporterar oftare fall med hot och våld men att dessa resultat behöver undersökas mer djupgående för att fastställa de faktiska orsakerna till detta. Det diskuteras bland annat om det i västerländska skolor, exempelvis i USA, om en av faktorerna kan vara att flertalet skolor har utsatts för extremt grova fall med dödsskjutningar och då media flitigt rapporterat om dessa medfört att rektorer varit mer benägna att rapportera incidenter (Agnich & Miyazaki 2013, s. 393). Faktorer som akademiska misslyckanden och låg socioekonomisk status är tydliga indikationer som kan ge en negativ effekt när det kommer till våld i skolan. De diskuterar möjligheten att de skolorna anmäler mindre incidenter i större utsträckning. I länder med sämre ekonomiska förutsättningar rapporteras mindre incidenter men detta behöver inte betyda att våld är mindre förekommande. Det menas att vissa länder kan tolerera olika saker och att detta också kan vara en faktor (Agnich & Miyazaki 2013, s.380).

Även Steffgen och Ewan (2007) har undersökt sambandet mellan hot och våld i skolan och arbetsbelastning. Undersökningen genomfördes på skolor i Luxemburg och visar att stress, skolmiljön och klassrumspress påverkar förekomsten av hot och våld mot lärare. Författarna menar att för mycket stress på lärarnas arbetsplats kan skapa en högre prevalens av situationer där lärare hamnar i konflikter och blir utsatta för hot och våld (Steffgen & Egen 2007, s. 81).

Marie Öhman har skrivit en del kring ett liknande problemområde för idrottslärare i svenska skolan. I artikeln ”Losing touch – Teachers’ self-regulation in physical education” kommer hon fram till att lärare i ämnet Idrott och Hälsa använder sig i huvudsak av två olika strategier när det kommer till att röra vid elever i undervisningen. Den ena är att undvika beröring och den andra är att ”inte göra en stor grej” av beröringen som uppstår under lektionerna. Öhman menar att debatten kring beröring av elever påverkar lärarnas undervisning och inte nödvändigtvis mot det bättre (2017). Detta är en del av den komplexa problematiken vi undersöker i denna uppsats.

Marie Öhman och Carin Grundberg-Sandell beskriver vidare en annan vinkel kring problematiken med att lärare inte vågar ingripa i olika situationer i boken ”Touch in Sports Coaching and Physical Education – Fear, risk and moral panic” (2015). Öhman menar att idrottslärarstudenter idag tänker mycket mer på risker att bli anmälda för pedofili under lektioner och att de inte vågar genomföra vissa moment på grund av detta. De förtydligar att det inte är något nytt med sexuella trakasserier och övergrepp men att det är de senaste två eller tre årtiondena som ämnet har belyst mycket mer än tidigare och därför får ett större fokus i dagens samhälle (Öhman & Grundberg-Sandell 2015, s.71). De menar att forskningen som gjorts inom området inte fokuserats på skolan utan ett undantag där forskningen visar att idrottslärare försöker undvika ”problematiska incidenter” och riskerna som kan uppstå vid dessa och att detta grundar sig i en rädsla som skapats av en moralpanik kring ämnet (Öhman & Grundberg-Sandell 2015, s.73).

I informationsbroschyren Våld och Hot inom omsorg och skola informerar Arbetsmiljöverket (2015-06-16) om att arbetsgivaren är skyldig att planera, genomföra och följa upp arbetet så att arbetsmiljöarbetet uppfylls. I skolans värld tolkas detta som ett problem då skolplikten ger eleverna rätt att vara i skolan oavsett om de beter sig hotfullt eller våldsamt. Vår uppfattning är att man ställer elevens rättigheter mot lärarens arbetsmiljö mot varandra. Vilket är direkt felaktigt då elevers rättigheter och arbetstagarnas, i detta fall lärarnas arbetsmiljö är lika viktiga. Om arbetsgivaren väljer att enbart fokusera på eleven och föräldrarna och inte på arbetsmiljö för lärarna är risken att lärarna inte upplever ett stöd och därav kanske drar sig för att ingripa av rädsla att inte få det stödet som behövs.

1.4 Syfte och frågeställning

Syftet med undersökningen är att ta reda på hur vanligt det är bland lärare att de upplever att de inte vågar ingripa i situationer på grund av risken för att bli anmälda.

Frågeställning 1. Hur många lärare är utsatta för hot eller våld i sitt yrke och hur följs detta upp hos de som blir utsatta?

Frågeställning 2. Hur frekvent blir lärare anmälda när de utövar sitt yrke?

Frågeställning 3. Upplever lärare att de inte vågar ingripa i situationer på grund av repressalier?

1.5 Teoretisk utgångspunkt

Syftet med vår undersökning har varit att ta reda på hur vanligt det är bland lärare att de upplever att de inte vågar ingripa i situationer på grund av risken att bli anmälda. Med en hermeneutisk prägling utgår vi från artiklar och lagtexter där vi vill analysera svaren i enkäterna för att få en bra bild av hur lärarna i Sverige arbetar i svåra situationer där läraren behöver ingripa samt vilka eventuella följder som blir av sådana handlingar.

I skollagens 5 kapitel, 6 §, står det att "Rektorn eller en lärare får vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande" (SFS 2010:800).

Nödvärnsrätten (SFS 1962:700) gäller även i skolan och tillsammans skapar de en grund för vad en lärare får och inte får göra. En lärare har rätten att "vidta vissa disciplinåtgärder så som utvisning från klassrum och kvarsittningen" enligt 7 och 8 § Skollagen. Om en lärare väljer att vidta åtgärder innebär detta att åtgärderna behöver dokumenteras. Arbetsgivare är skyldiga att riskbedöma och åtgärda riskerna enligt 2a § Arbetsmiljölagen.

Lärare har skyldigheter men även rättigheter att övervaka och upprätthålla ordningen i skolan, men det finns inga formella regler om vilka befogenheter en lärare har att använda våld. På grund av detta måste lärarnas rätt bedömas med utgångspunkt i vad som allmänt gäller om våldsanvändning i samhället. En lärare, så som alla andra medborgare har rätt till att använda nödvärnsrätten och därmed rätt att tillgripa våld för att skydda sig själv eller stoppa ett pågående slagsmål, enligt 24 kap 1 och 5 § Brottsbalken. Tillsynsplikten ger inga rättigheter för en lärare att kroppsligt ingripa mot elever. (Erdis 2010, s. 86)

2 Metod

För att nå till en större målgrupp bestämde vi oss att använda den kvantitativa metoden i form av enkät. Vi valde att utforma enkäten i online format av bekvämlighetsskäl, då datainsamlingen sker automatiskt.

2.1 Urval

Vi skickade ut enkäten i onlineforumet "Idrottslärare" på Facebook som är skapad för lärare i Idrott och Hälsa och lärarstudenter med inriktning Idrott och Hälsa (Idrottslärare 2016). Genom inledningsfrågan "är du behörig lärare" (Bilaga 3) gallrades de som inte var rätt målgrupp bort. Det vill säga de som inte jobbade i grund-, gymnasie- eller vuxenskola kunde avsluta enkäten. Enkäten riktade sig mot lärare för alla åldrar i hela Sverige. Ingen specifik utbildning eller behörighet krävdes för att delta i enkäten. Webbenkäten var öppen för deltagarna under två veckors tid, därefter laddades informationen ner och webbenkäten stängdes av. Svar som inkom efter att vi hämtat resultatet räknades inte med i undersökningen.

2.2 Etiska överväganden

Informationsinsamlingen genomfördes efter vetenskapsrådets forskningsetiska fyra huvudkrav. (Vetenskapsrådet 2002)

Deltagarna är anonyma vilket framgick i meddelandet som skickades ut på Facebook-forumet som användes. Då det kan vara väldigt starka känslor förknippade med hot och våld, ansågs det viktigt att enkäten var saklig och inte innehöll för personliga frågor. Det är en kvantitativ undersökning där det inte krävdes längre utlägg vilket var medvetet för att underlätta för de svarande att vilja svara utan att känna sig pressade eller utlämnande.

För att inte endast få svar från en specifik grupp av lärare, till exempel bara lärare från friskolor, försökte vi nå så många olika lärare som möjligt. Social- och ekonomiska förutsättningar suddas ut då alla lärare oavsett var de kommer från, vart de jobbar eller har för bakgrund kan delta i undersökningen förutsatt att de använder Facebook. Olika skolor kan ha olika förutsättningar för att förebygga hot och våld men för att denna undersökning ska bli så

representativ som möjligt tillåts alla som passar in på kriterierna som nämns i urvalet att delta. Anledningen till att respondenterna får svara på frågan om deras könstillhörighet är endast för att kunna undersöka om det finns några betydande skillnader kring könen och hur de behandlas i skolan.

I den här undersökningen informerades deltagarna att de var anonyma, att de fick delta frivilligt och att de kunde avbryta sitt deltagande när de ville genom beskrivningen till enkäten. Då enkäten skrivs och lämnas in anonymt är det omöjligt att identifiera vem som lämnat in och frågor har formulerats för att kunna besvaras utan att röja personuppgifter för att inte det ska gå att spåra specifika situationer på andra vägar, allt för att säkerställa anonymitet.

2.3 Procedur

Det första som gjordes var att utforma enkätfrågorna som sedan skickades till handledaren och studenter på Gymnastik- och idrottshögskolan för att testas och användas som en pilotenkät för att testa om det fungerade med Online-enkätverktyget som användes. När frågorna var fastställda skickades en länk ut på ett forum på Facebook som är riktade till idrottslärare i den Svenska skolan (Idrottslärare 2016) där det var frivilligt att delta i undersökningen. Enkäten bestod av 16 frågor. 8 frågor var slutna, 4 var flervalsfrågor och 4 var öppna frågor. Enligt Ejlertsson är det svårt att gå in på djupet när man arbetar med enkäter med fasta svarsalternativ och det är anledningen till att denna enkät utformades med fler alternativ och öppna frågor (Ejlertsson 2005, s.11).

2.4 Databearbetning

Google forms användes som enkätverktyg för att sammanställa resultatet och chi-2-test används för att säkerställa signifikans, signifikansnivån valdes till $p < 0.05$. Programvaran som användes vid statistik heter Social Science Statistics (Jeremy Stangroom 2007).

2.5 Validitet och Reabilitet

Studien vänder sig till en större population och har lyckats få in ett brett spann av svar från personer med olika erfarenhet och upplevelser. Genom att formulera relevanta frågor som hänger ihop med sammanhanget blandat med styrda och med öppna frågor bör validiteten vara relativt hög och då frågorna varit konkreta och att syftet med undersökningen förklarades innan minimeras feltolkningar. Styrda frågor är frågor med olika förvalda svarsalternativ och öppna frågor är frågor där de svarande har kunnat formulera själva sina svar. De svarande har på så sätt fått möjlighet att ge sina svar på varierande sätt och därmed kunnat förtydliga sina svar vilket enligt Conny Svenning är ett bra sätt att angripa en enkätundersökning på (Svenning 2000, s. 68).

Då enkäten är bifogad och det förklaras hur målgruppen nåddes är reliabiliteten hög. Att reproducera en enkätundersökning är relativt lätt och då vår målgrupp är bred men konkret bör det vara enkelt att återskapa en liknande population för nya enkäter.

En fördel med att använda enkät är det lätt går att nå en stor grupp och inga felkällor uppstår på grund av olika intervjuare eller dagsform hos intervjuaren. Frågorna får tydliga svar och att datainsamlingen blir enkel. En av nackdelarna är att vi inte har hundra procent kontroll över de som svarar och risken finns att de som svarar kan svara utifrån vad den tror att vi önskar för svar. Ett annat problem som finns med online formatet är att den som utför undersökningen inte är fysiskt på plats och kan hjälpa de svarande vid eventuella frågor eller otydligheter. Det går inte heller att säkerställa att personen som svarar verkligen är den denne utger sig för att vara. Genom att endast använda slutna forum för en specifik yrkeskategori minimeras denna felkälla. En annan fördel med att använda sig av enkäter online är att ingen av de svarande kan läsa av intervjuarens ansiktsuttryck eller kroppsspråk kring frågor vilket gör att endast språket i frågan kan vara ledande.

Ett problem som kan dyka upp för respondenten vid enkäter är om minnet sviker denne. Med tiden blir minnet sämre och handlar svaret om en händelse som ligger långt tillbaka i tiden kan detaljerna vara oklara och svaret kan påverkas.

En av nackdelarna med att välja enkät istället för till exempel intervjuer är att man inte kan gå djupare i frågor och få mer utvecklade svar. Det problemet går att kringgå genom att erbjuda ett svarssätt där de som svarar kan skriva sina svar själva istället för flervals frågorna. En

annan nackdel är att enkäter kan avskräcka de människor med läs- och skrivsvårigheter och för att lyckas inkludera så många som möjligt ur den gruppen behövs ett förenklat språk och minimerad läsning i frågor och svarsalternativ. En fördel med enkäten är att metoden blir lika för alla deltagare vilket är en viktig del av informationsinsamlingen i kvantitativa undersökningar (Hassmén & Hassmén, 2008, s.92).

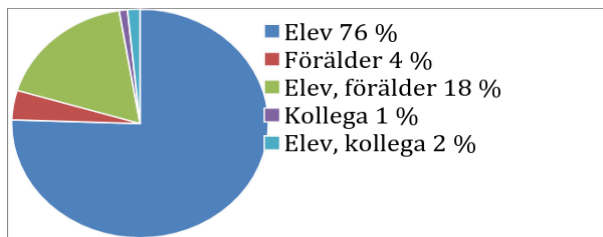
3. Resultat

Totalt var det 319 av cirka 9000 medlemmar på Facebook-forumet som svarade på vår enkät. Detta resulterades till ett bortfall på cirka 96 %. 78 % (249) av de svarande var kvinnor och 19 % (61) var män. Nio av dessa ville inte ange sitt kön eller kallade sig för hen, dessa 3 % skapar tillsammans en övrig grupp. 90 % (287) arbetar i grundskolan och 10 % (32) arbetar i gymnasiet som deltog i undersökningen. Av dessa 319 deltagare arbetar 20 % (65) med praktiska/estetiska ämnen och 59 % (188) med teoretiska ämnen. 21 % (66) arbetar med både praktiska/estetiska ämnen och teoretiska ämnen. 90 % (290) av de som deltog i undersökning har angett att de är behörig lärare med lärarlegitimation. 3,4 % (11) anger sig vara behörig lärare utan lärarlegitimation. 1,6 % (2) av de som deltog är inte behörig lärare. 5 % (16) av de som deltog studerar för att få ut sin lärarlegitimation. Genomsnittliga ålder för denna grupp av 319 deltagare var 41 år.

3.1. Hur många lärare är utsatta för hot eller våld i sitt yrke och hur följs detta upp hos de som blir utsatta?

61 % har svarat att de någon gång blivit utsatta för hot eller våld i skolan, det vill säga 194 av totalt 319 personer som svarade på enkäten.

78 % av dessa 194 personer som blivit utsatta för hot och våld i skolan har blivit utsatta av en elev. 18 % har angett att de blivit utsatta av elev men även av förälder. 4 % har däremot blivit utsatt av enbart förälder, 2 % av elev men även av sin kollega. Resterande 1 % har blivit utsatt av sin kollega. (Figur 1)

Figur 1 - Vem utsatte dig (194 svar)

64 % (160) av alla kvinnor och 61 % (37) av alla män som deltog i undersökningen hade någon gång utsatts för hot eller våld i sin arbetsplats, som i detta fall är skolan. Åtta av nio (88 %) i den övriga gruppen uppger att de har blivit utsatt för hot eller våld i skolan.

Tabell 1 - Signifikanstest - Har du någon gång utsatts för hot eller våld på din arbetsplats?

	Ja	Nej	Marginal Row Totals
Kvinna	160 (158.36) [0.02]	90 (91.64) [0.03]	250
Man	37 (38.64) [0.07]	24 (22.36) [0.12]	61
Marginal Column Totals	197	114	311 (Grand Total)

Chi-kvadratens statistik är 0.2362. P-värdet är .626972.

61 % (175) av de som arbetar i grundskolan och 59 % (19) av de som arbetar i gymnasiet har blivit utsatt för hot eller våld i arbetet.

Tabell 2 - Signifikanstest - Har du någon gång utsatts för hot eller våld på din arbetsplats?

	Ja	Nej	Marginal Row Totals
Grundskolelärare	175 (174.54) [0]	112 (112.46) [0]	287
Gymnasielärare	19 (19.46) [0.01]	13 (12.54) [0.02]	32
Marginal Column Totals	194	125	319 (Grand Total)

Chi-kvadratens statistik är 0.031. P-värdet är .860349.

58 % (38) av lärare som arbetar med praktiska/estetiska ämnen, 62 % (116) som arbetar med teoretiska ämnen och 60 % (40) som arbetar med både praktiska/estetiska och teoretiska ämnen har någon gång blivit utsatt för hot eller våld i skolan.

Tabell 3 - Signifikanstest - Har du någon gång utsatts för hot eller våld på din arbetsplats?

Results						
	Ja	Nej				Row Totals
Lärare enbart med praktiska/estetiska ämnen	38 (39.53) [0.06]	27 (25.47) [0.09]				65
Lärare enbart med teoretiska ämnen	116 (114.33) [0.02]	72 (73.67) [0.04]				188
Lärare med både praktiska/estetiska och teoretiska ämnen	40 (40.14) [0.00]	26 (25.86) [0.00]				66
Column Totals	194	125				319 (Grand Total)

Chi-kvadratens statistik är 0.2144. P-värdet är .898358.

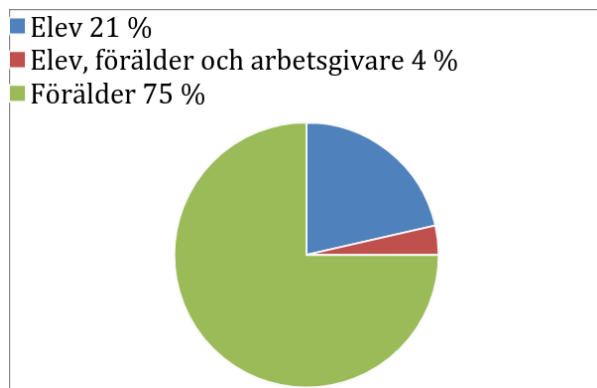
41 % (60) av de lärare som blivit utsatta för hot eller våld i skolan har gått vidare med ärendet genom att kontakta sin arbetsgivare. 37 % (22) av dessa fall har gått vidare till polisanmälan där 5 % (1) sedan har gått vidare till rättegång. I ett fall har eleven blivit förflyttat från skolan efter att ha blivit polisanmäld. En lärare kontaktade elevhälsan men även rektor som förde vidare ärendet till polisen. Denne lärare har skrivit såhär: *“Visste att elev mådde dåligt.... Tog kontakt med skolhälsovården då förälder var aggressiv och hotade inte direkt men det var mycket otrevliga samtal... Pratade med kollegor om detta. Rektor polisanmälde och införde en speciell beredskapsplan om föräldern skulle komma till skolan igen.”* 12 % (7) av lärare som har kontaktat rektorn har även diskuterat med sina kollegor om ärendet. 13 % (8) av dessa har inte bara kontaktat rektor utan även facket eller arbetsmiljöverket.

22 % (32) har behandlat ärendet med både rektor och elevens förälder. Av dessa är det 38 % (12) som även har tagit med eleven i diskussionen. 8 % (11) har angett att de skrivit en incidentrapport eller en händelserapport då de blivit utsatt för hot eller våld i skolan. 8 % (11) har samtalat direkt till eleven om händelsen. 10 % (14) har skrivit en avvikelse- eller tillbudsrapport om ärendet där 3 % (4) har gått vidare till arbetsskadeanmälan. 3 % (5) har angett att de gjort en anmälan och hela 10 % (14) har inte alls gått vidare med ärendet.

3.2 Hur frekvent blir lärare anmälda när de utövar sitt yrke?

9 % (28) av 319 svarande har blivit anmäld i yrket någon gång. Totalt sett 7 % (17) av alla kvinnor, 16 % (10) av alla män samt 11 % (1) av alla i den övriga gruppen som deltog i undersökningen har någon gång blivit anmälda. Det är totalt 26 (9 %) grundskollärare och två

(6 %) gymnasielärare som blivit anmälda. 18 (10 %) arbetar med teoretiska ämnen och tre (5 %) arbetar med praktiska/estetiska ämnen. Sju (10 %) arbetar med både teoretiska och praktiska/estetiska ämnen.

Figur 2 - Vem anmälde dig (28 svar)

De manliga lärare som blivit anmälda har uppgett att de blivit anmälda på grund av att de har tagit tag i eleven, att de har förhindrat eleven från att skada någon annan, att de har ingripit i slagsmål, att de har felaktigt betygsatt en elev, att de har haft ”felaktigt beteende”, att de har kränkt elever eller sexuellt trakasserat elever.

Vid frågan ”Vad handlade anmälan om?” fick vi svar som:

”Misshandel, ofredande, felaktig betygsättning. Såväl förvaltning, skolinspektion och polis friade dock utan åtgärder. Anmälan kom från föräldrar som hotat mig tidigare och den kom efter missnöje med betyg.”

”Att jag medvetet hade puttat elev i rabatten.”

“Jag höjde rösten och kränkte därmed eleven, jag gav kvinnliga elever komplimanger för klädsel och trakasserade därmed eleven sexuellt liksom då jag använder Freudiansk analys av bilder i Semiotik undervisning.”

”Elev som fått en boll i ansiktet under idrottslektion från annan elev.”

En person i den övriga gruppen har angett att den blivit anmäld på grund av tillrättavising som enligt förälder var för drastisk och orättvis.

Kvinnorna som angett orsak för anmälning mot dem har angett att de blivit anmälda på grund av att förälder har ansett att läraren inte har hanterat situationen på rätt sätt, bland annat i situationer då läraren har ingripit i mobbningsituation. De har även angett att de blivit anmälda för att läraren har höjt rösten, fysiskt tagit elev i armen för att hindra denne från att skada andra och sig själv, tagit i elevens handled, arm eller på något annat sätt rört vid eleven. De anger även att förälder anser att läraren inte rättat elevens prov korrekt och föräldrar som varit allmänt missnöjda över att deras barn inte fick betyg i alla ämnen. I ett fall har läraren blivit anmäld på grund av att den anmälde en förälder för misshandel och då har föräldern svarat med att anmäla läraren för samma sak. I ett annat fall har läraren blivit anmäld på grund av att den i skolans matsal har bett en elev att äta någonting mer än bara rödbetor. En lärare anger att den blev anmäld för att den påpekade elevens rasistiska kommentarer. Nedan följer svar ur enkäten:

”Anklagelse om att ha nypt elev.”

”Kränkande behandling. jag sa ”du har ju två fötter” när en elev inte kunde delta på en specialordnad dag pga. öm stortå (beggynande blånagel) ta emot med den andra”

”Jag höjde rösten åt en elev som hotade andra elever med en matkniv.”

”Förälder ansåg inte att ett mobbingärende hanterats rätt.”

”De tycker att jag mobbar deras barn p.g.a. att de inte var nöjda med hur jag rättat deras barns matteprov, samt att jag inte var mentor för deras barn.”

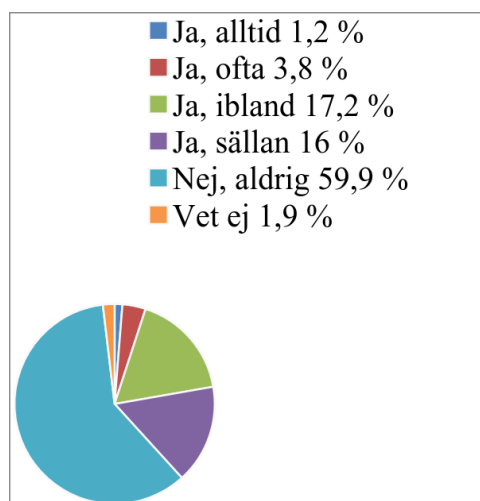
”Allmänt missnöje från förälder att deras barn inte fick betyg i alla ämnen i åk 9. Deras anmälan gällde de flesta ämnen från år 1-9, men vi friades på alla punkter.”

”Tar tid att beskriva men händelser i t ex matsalen (eleven fick inte äta bara rödbetor), att jag pekade ut eleven på idrotten mm”

”Vi anmälde förälder för misshandel och föräldern kontrar med att anmäla oss för samma sak.”

3.3 Upplever lärare att de inte vågar ingripa i situationer på grund av repressalier?

60 % (191) uppger att de aldrig har varit rädda att ingripa i situationen på grund av repressalier. 16 % (51) uppger att det har hänt men sällan och 17 % (55) uppger att det har hänt ibland. 4 % (12) har angett att de ofta inte vågar ingripa i situationen på grund av repressalier och 1 % (4) upplever att de alltid känner sig rädda. 2 % (6) av alla som deltog i undersökningen har svarat "vet ej". (Figur 3)

Figur 3 - Upplever du att du inte vågar ingripa i situationer pga. repressalier? (319 svar)

Tabell 4 - Signifikanstest - Upplever du att du inte vågar ingripa i situationer pga. repressalier?

Results						
	Ja, alltid	Ja, ofta	Ja, ibland	Ja, sällan	Nej, aldrig	Row Totals
Kvinna	2 (3.20) [0.45]	10 (9.59) [0.02]	45 (43.16) [0.08]	43 (38.37) [0.56]	143 (148.68) [0.22]	243
Man	2 (0.80) [1.79]	2 (2.41) [0.07]	9 (10.84) [0.31]	5 (9.63) [2.23]	43 (37.32) [0.86]	61
Column Totals	4	12	54	48	186	304 (Grand Total)

Chi-kvadratens statistik är 6.5769.. P-värdet är .16001.

4. Diskussion

Syftet med undersökningen är att ta reda på hur vanligt det är bland lärare att de upplever att de inte vågar ingripa i situationer på grund av risken för att bli anmälda och det korta svaret är att det inte är vanligt. 60 % (191) uppger att de aldrig har varit rädda att ingripa i situationen på grund av repressalier.

4.1 Hur många lärare är utsatta för hot eller våld i sitt yrke och hur följs detta upp hos de som blir utsatta?

61 % (194) av de som svarade på enkäten uppger att det någon gång blivit utsatta för hot eller våld i skolan vilket även rapporter från Lärarnas Riksförbund (2011, s.5) har visat tidigare (4 av 10 lärare). En alarmerande siffra som visar på utsattheten i läraryrket. Lärarnas jobb går ut på att skapa en trygg miljö för eleverna i skolan men när lärarna utsätts för hot och våld försvårar det arbetet.

I resultaten ser vi ingen statistisk skillnad mellan kvinnliga och manliga lärare (Tabell 1). I rapporten från BRÅ visar de att det är något vanligare att manliga lärare utsätts för våld vilket motsäger våra resultat (Estrada et al. 2009, s.24). Då resultaten ej är signifikanta kan det vara en förklaring till varför svaren motsäger varandra, en annan anledning kan vara att vår undersökning är gjord 2015 och att det kan ha skett en förändring i skolorna. En av anledningarna till att svaren i enkäten inte är signifikanta kan vara att det är få män som besvarat enkäten. Det presenteras liknande resultat i studierna gjorda av Steffgen & Egen (2007) samt Agnich & Miyazaki (2013). Där ser de att kvinnor i större utsträckning anmäler när de blivit utsatta av hot och våld vilket även denna undersökning visar.

Vi tycker oss avläsa en trend att kvinnor i något större utsträckning uppger att de blivit utsatta för hot och våld än männen och i gruppen som anger annat eller inte vill uppge kön uppgav sju av nio att de utsatts för hot eller våld. I studierna genomförda av Steffgen & Egen (2007) samt Agnich & Miyazaki (2013) kan utläsas även där att kvinnor i större utsträckning anmäler när de blivit utsatta av hot och våld vilket går i linje med denna undersökning. Vad denna skillnad beror på undersöks inte i vår studie utan vi kan endast spekulera kring detta. I ett heteronormativt samhälle där männen generellt anses ”tuffa” kan det vara så att de inte reagerar på samma sätt som kvinnor i situationerna utan anser att saker går att ”skaka av sig” enklare. Kulturella skillnader diskuterades i ovan nämnda studier mellan olika länder och kan

vara ett sätt att se på resultaten ur. Detta är dock endast spekulationer och ytterligare studier krävs för att bevisa detta.

Resultatet från grundskolelärare och gymnasielärare är inte statistisk signifikanta (Tabell 2). 61 % (175) av de som arbetar i grundskolan och 59 % (19) av de som arbetar i gymnasiet har blivit utsatt för hot eller våld i arbetet. I rapporten från BRÅ framkommer det att trenden för grundskolelärare har varit att det blivit fler anmälningar medan siffrorna legat relativt stilla hos gymnasielärarna. Rapporten visar dock liknande resultat där grundskolelärarna uppger att de utsätts oftare än gymnasielärarna (Estrada et al. 2009, s.25).

4.2 Hur frekvent blir lärare anmälda när de utövar sitt yrke?

9 % (28) av de svarande i denna enkät uppger att de har blivit anmälda i skolan där nästan 25 % (4) av kvinnorna och 60 % (6) av männen blev anmälda på grund av att de på något sätt tagit tag i elever. I undersökningen framgår det inte huruvida dessa anmälningar har lett till några repressalier eller en fällande dom för läraren. Exakt vad det beror på kan inte vi svara på och det är något som bör undersökas mer ingående. Enligt statistik från Arbetsmiljöverket har 315 grund- och gymnasieskola lärare blivit anmälda under åren 2004-2006 på grund av hot och våld (Arbetsmiljöverket 2008-02-18). En senare undersökning från Skolinspektionen visar att under år 2016 anmäldes 624 lärare på grund av att de utövat kränkande behandling mot elever (Skolinspektionen 2017-08-21).

När vi jämför med resultaten som publicerats i Skolvärlden vid frågan "har någon elev eller förälder hotat dig med en anmälan?" anger 61 % (799) att det aldrig hänt. För 34 % (442) har det hänt någon enstaka gång och för 4 % (58) har de blivit hotade med anmälan flera gånger. (Skolvärlden 2015) Det visar oss att 38 % (500) har blivit hotade med en anmälan. Det går inte att säga huruvida de som blivit hotade faktiskt blir anmälda eller om de 9 % (28) som vår enkät kommit fram till är separerade från dem men att nästan en tiondel av lärarna blir anmälda och att nästan två femtedelar blir hotade med en anmälan.

4.3 Upplever lärare att de inte vågar ingripa i situationer på grund av repressalier?

60 % (191) av de svarande svarar att de upplever att de inte är rädda för att ingripa i situationer, på grund av eventuella repressalier. 38 % (122) av de som deltog i undersökningen upplever att de inte vågar ingripa i situationer, i olika stor utsträckning; "sällan", "ibland", "ofta" och "alltid". 2 % (6) svarade "vet ej".

Tillsammans med resultaten i 4.2 drar vi slutsatsen att anmälningar förmodligen genererar konsekvenser som att lärare inte vågar ingripa i situationer som uppstår i skolverksamheten. Ingen borde leva med en konstant oro över hur den ska agera för att inte bli anmäld i sitt yrke. Om det sen handlar om en dålig arbetssituation eller om att lärarna är dåligt förberedda på vad som gäller när man jobbar kommer inte att tas upp djupare i denna diskussion.

Marie Öhman menar att idrottslärare idag tänker mer på riskerna över att röra elever på lektionstid än tidigare (Öhman 2017). Med resultaten från vår enkät där mer än en tredjedel menar att de inte vågar ingripa i situationer på grund av eventuella repressalier tycker vi oss se en koppling mellan Öhmans studie och denna. Oavsett om det är under en idrottslektion eller annan lektion kan olika situationer uppstå där en lärare måste ingripa fysiskt och oron för att bli anmäld finns där oavsett.

I lärarutövandet är det lärarnas skyldighet, enligt skollagen, att ingripa när de ser en konflikt och det är i "stundens hetta" som läraren måste göra en bedömning om vad som är lämpligast sätt att hantera situationen. Om situationen kräver fysiskt ingripande måste självklar en lärare alltid förhålla sig till lagarna men kan även ta stöttning i till exempel nödvärnsrätten (SFS 1962:700). Resultaten från enkäten visar tydligt att lärare drar sig från att ingripa i vissa situationer och det går emot lärarnas skyldigheter. Hur ska man få bukt med det problemet?

Vi anser att läraren måste få rätt att ingripa handfastligen, dock på en rimlig nivå. Vem är det som ska bedöma vad som är rimligt om inte läraren själv? Läraren är professionell och bör således få förtroendet att vara den som också gör bedömningen utan att behöva oroa sig över eventuella efterföljande insatser som anmälan, samtal med rektor eller behöva försvara sig inför föräldrar som ifrågasätter lärarens agerande. Vi vill understryka att det självklart finns

en gräns på ingripande som är befogad kontra obefogade ingripande i enlighet med lag. Rutiner och praxis kring ingripande skapar också säkerhet och tydlighet för lärare.

Öhman och Grundberg-Sandell (2015) beskrev oron kring pedofili hos idrottslärarstudenter och diskuterade vikten av att vi som lärare måste få kunna vidröra elever utan att vara oroliga. Framförallt när det handlar om att skydda eleven eller omgivningen. Att lärare och rektor har skyldighet att anmäla och utreda åtgärder mot kränkande behandling (SFS 2008:567) är viktigt för att säkerställa en trygghet hos elever i skolan. Frågan vi ställer oss dock är vad som ska anses som kränkande behandling? Kränkande behandling är en subjektiv bedömning för den som anser sig ha blivit kränkt och svår att hantera. Om det är för enkelt att ta till ”vapen” så som hot med anmälning och en anmälan ger stora konsekvenser för läraren tror vi att lärare kommer backa undan i situationer som de borde ta tag i, vilket också stöds av resultatet i vår enkät. Det är givetvis viktigt att möjligheten till anmälan finns.

4.4 Kritisk värdering av metoden

Metoden valdes för att på ett enkelt sätt nå ut till en stor målgrupp. Det blir svårt att styra vilka som svarar och hur de svarar. Då det är svårt att hitta bra och relevant forskning kring ämnet, blir det också svårt att veta vad det är som borde frågas efter. Studien i sig blir bra, men vad säger resultatet i ett större perspektiv?

Svarsfrekvensen blev väldigt låg då bortfallet på vår undersökning blev cirka 96 %. Ett av problemen med att lägga ut en enkät på ett internetforum är att inte alla är aktiva och kollar in i grupperna dagligen. Till exempel beroende på ålder och tillgång till internet blir faktorer som kan förklara det låga antalet deltagare. Det är även svårt att kontrollera att medlemmarna i gruppen är korrekt målgrupp då det inte finns några krav för att få bli medlem. En annan faktor som måste tas i beaktning är att det blir ett självrekryterat urval där endast de som vill tycka till gör det. Det går alltså inte att veta om gruppen är representativ för populationen eller inte.

Att gå in och tolka resultat med en hermeneutisk inställning gör att diskussionen blir levande. Dock är det endast vår tolkning av texter och resultat som redovisas, vilket gör att diskussions-delen blir ett forum för att skapa tankar.

4.5 Analys

I skollagen står det att skolan ska bygga på demokratiska grunder och att alla som jobbar inom skolan ska ingripa mot kränkande behandling mot elever och även mot personal.

Återigen ställer vi frågan om vad som händer när lärare inte ingriper i situationer. Enligt lag ska lärare ingripa men får samtidigt inte kränka en elevs rättigheter. (SFS 2010:800) Tydliga riktlinjer eller regler bör finnas för att skydda lärare och elever vid tillfällen då lärare måste ingripa. Med tydligt förtroende och tydliga riktlinjer från arbetsgivaren får skolan förhoppningsvis lärare som alltid vågar ingripa när de ska.

Då lärarnas arbetsmiljö påverkas av eleverna på skolan, och eleverna har en skyldighet och rätt till att vara i skolan uppstår det lätt friktion mellan de två lagarna (SFS 1977:1160, SFS 2010:800). Å ena sidan ska lärarnas och elevernas arbetsmiljö vara säker och trygg. Å andra sidan ska inte någon utsättas för risker eller hotfulla situationer. Elever som betar sig våldsamt eller hotfullt har rätten att vara där medan de som utsätts måste få möjlighet att vara trygg. Tyvärr finns ingen enkel lösning på dilemmat och resultatet kan bli att lärare drar sig från att ingripa för att inte utsättas för riskerna, men samtidigt ska lärarna skydda de andra eleverna eller kollegorna. Av egna erfarenheter upplever vi att lärare jobbar stora delar av dagen ensamma och därför blir den som i akuta lägen måste ingripa. I studien undersöker vi inte hur ofta lärare måste ingripa utan endast hur ofta de blir utsatta för hot och våld. 61 % svarar att de blivit utsatta för hot och våld men vi argumenterar att alla lärare möter situationer då de måste ingripa. Situationer som innefattar hot och våld men även de mindre akuta situationerna - vi vågar påstå att lärare löser olika sorters konflikter på en daglig basis. För att det ska fungera anser vi att lärare bör ha adekvat utbildning för dessa situationer samt att lärare måste få ha befogenhet att fysiskt kunna ingripa i situationer där det behövs. Självklart måste det i diskussionen tilläggas att lärare endast är människor som kan göra fel, eller än värre missbruka sin maktposition gentemot eleverna. Detta gör att situationer som uppstår måste dokumenteras och följas upp för att inget fult spel ska ges utrymme åt, med hjälp av skollagen och med stöttning i Nödvärnsrätten (SFS 1994:458).

Om lärare får förtroende och stöttning från sina arbetsgivare efter dem har agerat i en situation där fysiskt ingripande behövts tror vi att lärarna känner sig tryggare på sin arbetsplats och förhoppningsvis leder det till att eleverna i skolan även känner det.

4.6 Vidare forskning

Fortsatt forskning är något vi rekommenderar starkt. Veldig många lärare utsätts för olika former av hot och våld men ändå är det svårt att hitta ordentlig forskning kring ämnet. En mer djupgående studie där fallstudier genomförs och olika specifika situationer kollas över för att finna kärnan i problematiken kring detta. Att finna orsakerna till varför lärarnas arbetsmiljö är så tuff kan vara nyckeln till en lösning.

4.7 Slutsats

61 % av de som svarade hade någon gång har blivit utsatta för hot eller våld i skolan. Att 9 % av de svarande uppger att de blivit anmälda någon gång i skolan och att hela 38 % någon gång har blivit hotade med att bli anmälda. Det framgår även att 38 % är rädda för att vidta åtgärder av rädsla för att bli anmälda.

Vår slutsats är att kulturen i skolorna i mångt och mycket påverkas av hur trygga lärarna känner sig i sitt utövande, stödet från kollegor och arbetsgivaren. Vi tror också att eleverna känner av om lärarna känner sig osäkra i sitt utövande. Vi anser att detta blivit ett samhällsproblem, som inte hanteras av någon myndighet eller av regeringen.

Käll- och litteraturförteckning

Agnich, L. & Miyazaki, Y. *International criminal justice review*. (2013)

<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1057567713515273?journalCode=icja> [2017-09-26].

Andersson, Stina & Ivansson, Elisabeth (2009). *Boken om historia*. 3. 1. uppl. Stockholm: Liber

Arbetsmiljöverket (2008-02-18). Statistik om hot och våld i skolan.

<https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/arbetsmiljostatistik-statistik-hot-vald-skolan-faktablad-2008-01.pdf> [2018-01-12].

Arbetsmiljöverket (2016-06-27). *Våld och hot i arbetsmiljön*.

<https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/publikationer/foreskrifter/vald-och-hot-i-arbetsmiljon-afs-19932-foreskrifter/> [2017-09-16].

Arbetsmiljöverket (2015-06-16). *Våld och hot inom omsorg och skola*.

<https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/publikationer/broschyter/vald-och-hot-inom-omsorg-och-skola-adi-522-broschyr/> [2017-09-16].

Bellman, I. & Wahlberg, S. (2015). "*Kroppslig bestraffning*" när knuffad lärare tog tag om skolpojkes arm - fälls i hovrätten. <http://www.dagensjuridik.se/2015/11/kroppslig-bestrafning-nar-knuffad-larare-tog-tag-om-skolpojkes-arm-doms-i-hovratten> [2015-11-25].

Blixt, M. (2015). *Dags att sluta som lärare?* <http://lrbloggar.se/magnus/dags-att-sluta-som-larare/> [2016-05-03].

Ejlertsson, Göran (2005). *Enkäten i praktiken: en handbok i enkätmetodik*. 2. [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Erdis, Mare (2007). *Juridik för pedagoger*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur

Estrada, Felipe, Granath, Sven, Shannon, David & Törnqvist, Nina (red.) (2009). *Grövre våld i skolan*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ)

Ezpeleta (2016). Hot och anmälningar ökar - lärare skräms till tystnad. *Dagens nyheter*, 17 april.

Facebook. *Idrottslärare*. (2016-03)

<https://www.facebook.com/groups/168363709921520/search/?query=hot%20och%20våld>
[2016-08-30].

Hassmén, Nathalie & Hassmén, Peter (2008). *Idrottsvetenskapliga forskningsmetoder*. 1. uppl. Stockholm: SISU idrottsböcker

Hejlskov Elvén, B. *Låg-affektivt bemötande*.

<http://www.hejlskov.se/LagaffektivtBemotandeBo.pdf> [2016-05-03].

Jeremy Stangroom (2017) *Social Science Statistics*.

<http://www.socscistatistics.com/Default.aspx> [2017-11-10].

Lärarnas Riksförbund (2005-10). *Arbetsmiljöundersökning 2005, lärare*.

http://www.lr.se/download/18.15b211251268a18575180004584/1350672314407/Arbetsmiljo_undersokning-2005-A-Rapport.pdf [2016-05-03].

Lärarnas Riksförbund (2011-03/04). *Arbetsmiljöundersökning 2011*.

http://www.lr.se/download/18.14dc57dc132c99db7e380005227/1350672765528/Arbetsmiljo_undersokning+2011.pdf [2016-05-03].

Lärarnas Riksförbund (2016-01-25). *Disciplinära åtgärder*.

<http://www.lr.se/yrketsforutsattningar/ansvarochbefogenheter/disciplinaraatgarder.4.12dcace212693f1e87480001281.html> [2016-05-03].

Lärarnas Riksförbund (2015-04). *Du ska få ångra det här i resten av ditt liv.*

<http://www.lr.se/download/18.7a3fe01114d1d8d40411e8d7/1430819266860/Du+ska+få+ångr+a+det+här+i+resten+av+ditt+liv+201504.pdf> [2016-05-03].

Lärarnas Riksförbund (2016-01-25). *Förbudet för lärare att aga elev.*

<http://www.lr.se/yrketsforutsattningar/ansvarochbefogenheter/straffrattsligtansvar/forbudetfor+larareattaga+elev.4.51012e061525c38e8e2ac0cf.html> [2016-05-03].

Lärarnas Riksförbund, Skoglund, K. et al. (2002-03). *Hur har lärare och studie- och yrkesvägledare det på jobbet – och hur skulle de vilja ha det?.*

<http://www.lr.se/lonerlagaravtal/arbetsmiljo/arbetsmiljoundersokningar/arbetsmiljoundersokningar/arbetsmiljoundersokning2002.106.242a6a4515343ad9e4fa847b.html> [2016-05-03].

Lärarnas Riksförbund (2008-04). *Ingen ska behöva vara rädd i skolan!.*

<http://www.lr.se/download/18.15b211251268a18575180003526/1350672318136/Var+femte+lärare+oroas+för+hot+och+våld+i+skolan.pdf> [2016-05-03].

Lärarnas Riksförbund (2013). *Lärarnas Riksförbunds arbetsmiljörapport.*

http://www.lr.se/download/18.1171153f1407143378d5a64/1378450760421/Arbetsmiljörapport_sept2013.pdf [2016-05-03].

Läraryrket (2014-10-08). *Om du blir utsatt för hot och våld på din arbetsplats.*

<https://www.lararforbundet.se/artiklar/om-du-blir-utsatt-for-hot-och-vald> [2016-05-03].

Lärarnas Riksförbund, Skoglund, K. et al. (2003-08-14) *Personalen - den viktigaste resursen.*

http://www.lr.se/download/18.15b211251268a18575180005511/1350672314719/arbmiljo_sl+utrappport_200308.pdf [2016-05-03].

Qvarsebo, J. (2006). *Skolbarnets fostran.* Diss. Linköpings universitet: Linköping: Univ.

Skolinspektionen (2017-08-21). *Statistik över anmälningsärenden 2016.*

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/statistikrapporter/anmalningar/statistik-anmalningsarenden-2016.pdf> [2018-01-12].

Skolverket (2015-11-13). *Huvudmannens ansvar*.

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/kvalitetsarbete/huvudmannens-systematiska-kvalitetsarbete/huvudmannens-ansvar> [2016-05-03].

Skolverket (2010-02-15). *Redovisning av uppdrag till Statens skolverk avseende implementering av skolreformer m.m.* http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2321.pdf%3Fk%3D2321

[2016-08-30].

Steffgen, G & Egen, N. (2007) *Teachers as victims of school violence - the influence of strain and school culture*. <http://www.ijvs.org/files/Revue-03/pp-81-93-Steffgen-IJVS-n3.pdf> [2017-09-25].

Svenning, Conny (2000). *Metodboken: [samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling] : [klassiska och nya metoder i IT-samhället]*. 4., omarb. uppl. Eslöv: Lorentz

Skolvärlden (2015-04-22). *En av tre rädd för anmälan*. <http://skolvarlden.se/artiklar/en-av-tre-radda-anmalan> [2017-09-15].

Skolvärlden (2015-04-22).

<http://skolvarlden.se/sites/default/files/facts/undersokningoroanmalan.pdf> [2017-09-15].

Öhman, Grundberg-Sandell, Piper, H. (red) (2015). *Touch in Sports Coaching and Physical Education – Fear, risk and moral panic*. 1. Uppl. Oxford: Routledge

Öhman, M. (2017). Losing touch – Teachers’ self-regulation in physical education. *European Physical Education Review* 2017, Vol. 23(3) 297–310a The Author(s) 2016

Bilaga 1

Litteratursökning

Vilka sökord har du använt?

Låg-affektiv bemötande, Marie Öhman hot och våld, skolverket, skollag, hot och våld i skolan, anmälningar lärare, anmälningar skolan, Bo Hejlskov, lärare fäld, Zoran Alagic, forskning "hot och våld mot lärare", våld mot lärare, undersökning lärare vågar inte ingripa, "undersökning" lärare rädda, nödvärnsrätten, statistik anmälda lärare

Var har du sökt?

Google, Google scholar, Diva, PubMed, Gih bibliotek, Luleå bibliotek, Lärarnas Riksförbund, Dagens nyheter, Dagens juridik, forskning "hot och våld mot lärare", ne.se, av.se, scb.se, skolinspektionen.se

Sökningar som gav relevant resultat

Marie Öhman, Låg-affektiv bemötande, våld mot lärare, nödvärnsrätten, statistik anmälda lärare

Bilaga 2

Hej alla glada lärare och aktiva i skolan! Vi är två studenter som genomför en liten undersökning och skulle vara hemskt tacksamma om ni skulle vilja ta några korta minuter och svara på vår enkät! Om admin anser att det är fel på forum så hojta till så tar jag bort!

Mvh, Jhonny och Katariina

Bilaga 3

Enkät

Hot, våld och otrygghet som lärare

Vi undersöker om lärare har utsatts för hot och våld på sin arbetsplats och huruvida det resulterat i att läraren inte längre känner sig trygg i att ingripa när situationer uppstår.

1. Kön

Kvinna

Man

Hen

Vill inte uppge

2. Ålder

3. Är du behörig lärare?

Ja, har lärarlegitimation

Ja, men har inte lärarlegitimation

Nej, men studerar för att få lärarlegitimation

Nej

4. Vilka ämnen undervisar du i?

Praktiska/estetiska ämnen

Teoretiska ämnen

5. Med vilka åldrar jobbar du?

Hela grundskolan

Grundskolans lägre åldrar

Grundskolans äldre åldrar

Gymnasiet

Vuxenskola

6. Hur länge har du arbetat inom skolan? (antal år)

7. Har du någon gång utsatts för hot eller våld på din arbetsplats?

Ja

Nej (hoppa till fråga 11)

Vet ej (hoppa till fråga 11)

8. Vem utsatte dig?

Elev

Förälder

Kollega

Utomstående

Annan

9. Hur gick du vidare med ärendet?

10. Känner du dig otrygg på din arbetsplats?

Ja, alltid

Ja, ofta

Ja, ibland

Ja, sällan

Nej, aldrig

Vet ej

11. Har du blivit anmäld i skolan någon gång?

Ja

Nej (hoppa till fråga 14)

12. Vem anmälde dig?

Elev

Förälder

Kollega

Chef

Annan

Vet ej

13. Vad handlade anmälan om?

14. Upplever du att du inte vågar ingripa i situationer pga. repressalier?

Ja, alltid

Ja, ofta

Ja, ibland

Ja, sällan

Nej, aldrig

Vet ej

15. Upplever du att du har stöd av kollegor och chefer om en situation uppstår där någon anklagar dig för att ha "gått över gränsen" i någon situation?

Ja, alltid

Ja, ofta

Ja, ibland

Ja, sällan

Nej, aldrig

16. Har du funderat på att byta yrke pga. hot, våld eller otrygghet på din arbetsplats?

Ja, ofta

Ja, ibland

Ja, sällan

Nej, aldrig